

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2023.21.71>

Галинський О.В.,
*аспірант кафедри правознавства
юридичного факультету
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ПРІВНИКІВ В ЕНЕРГЕТИЧНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ: РОЛЬ ПРОФСПЛОК

Вступ. Енергетичний сектор відіграє ключову роль у розвитку національної, регіональної та глобальної економіки. У минулому національні та міжнародні енергетичні компанії створили мільйони організованих робочих місць, а доходи від енергетичного сектору стали важливим джерелом поповнення національних бюджетів. Однак, у сучасних умовах геополітичних конфліктів, зростаючої нестабільності, стратегічної конкуренції та загроз безпеці багато країн змушені переглядати свої енергетичні стратегії. Це включає зміну підходу до імпорту викопного палива та прискорення розвитку чистої енергетики з акцентом на зміцнення внутрішніх ланцюгів постачання. Важливим аспектом цих змін є забезпечення енергетичної безпеки, яка, разом із викликами кліматичних змін, стимулює активні зусилля з впровадження надійних та стійких джерел енергії. Забезпечення енергетичної безпеки стає критично важливим фактором, який разом з викликами кліматичних змін, підштовхує держави до активних дій у напрямку розвитку надійних і стійких енергетичних систем. У цьому контексті важливу роль відіграє правове регулювання праці працівників енергетичного сектору, а також діяльність профспілок, які виступають важливим інструментом захисту трудових прав та інтересів працівників у складних умовах трансформації енергетичної галузі.

Виклад основного матеріалу. За даними Міжнародного енергетичного агентства (МЕА), в енергетичному секторі зайнято

близько 65 мільйонів людей у всьому світі (близько двох відсотків офіційної робочої сили), які працюють у таких галузях

- у видобутку викопного палива (вугілля, нафта, газ)
- енергетичному секторі (мережі, передача, генератори)
- кінцеве використання (обладнання, будівлі, транспортні засоби) [1].

Хоча чиста енергетика сприяє зростанню зайнятості, в деяких регіонах і секторах гостро стоїть питання скорочення робочих місць. Для забезпечення якісного переходу необхідні значні інвестиції. Швидке зростання зайнятості також пов'язане з певними ризиками: потреба у більш кваліфікованих працівниках, зростаючий розрив у навичках і недостатня увага до питань гідної праці.

Хоча прогнози свідчать про значне зростання кількості робочих місць при переході до чистої енергетики, жодна окрема технологія або вид діяльності в галузі чистої енергетики не забезпечить стільки робочих місць і такої ж якості, як працівники сьогоднішнього нафтогазового сектору. Хоча сьогоднішні робочі місця в нафтогазовій галузі є одними з найкращих в економіці, поки що робочі місця в нових компаніях, що працюють у сфері чистої енергетики, часто мають нижчу якість, ніж робочі місця у секторі викопного палива, а деякі роботодавці вороже ставляться до профспілок.

Тому у 2022 році Міжнародна конфедерація профспілок (МКП), LO Норвегії та Гло-

бальний союз IndustriALL співпрацювали над глобальною профспілковою ініціативою «Справедливий перехід в енергетичному секторі». Ініціатива має на меті забезпечити профспілковий рух інформацією, інструментами та планами для отримання хороших робочих місць і справедливого переходу для працівників енергетики [1].

Ініціатива надає профспілкам з усього світу можливість обмінюватися інформацією, прикладами та стратегіями. Це можливість послухати експертів з питань відновлюваних технологій, які мають замінити та створити робочі місця в енергетичному секторі. Він також дослідив потенціал нового тристороннього процесу під керівництвом ООН, зосередженого на справедливому переході в енергетичному секторі, починаючи з нафти і газу [2].

Необхідно зауважити, що справедливий перехід – це термін, запропонований профспілковим рухом, що означає політику, необхідну для забезпечення прав і засобів до існування працівників під час переходу економіки до сталого виробництва. Мета полягає в тому, щоб перехід був максимально справедливим та інклюзивним, створюючи можливості для гідної праці та не залишаючи нікого позаду.

Пандемія та енергетична криза перетворили «Справедливий перехід» на один з найважливіших пріоритетів, прискоривши необхідність для профспілок зайняти місце за столом переговорів до того, як зміни в промисловості відбудуться в інтересах лише урядів та капіталу.

Багато країн планують інвестувати в технології переходу на чисту енергію, але немає жодних гарантій, що перехід на ці технології збереже і створить хороші робочі місця. Компанії в односторонньому порядку інвестують в енергетичний перехід, залишаючи працівників поза процесом, але не інвестують достатньо, щоб виконати зобов'язання, встановлені Паризькою угодою.

У контексті нашого дослідження необхідно наголосити на гендерному аспекті під час справедливого переходу. Так, гендерний

баланс у секторі відновлюваної енергетики незадовільний: жінки становлять лише 30% робочої сили через гендерні стереотипи, відсутність доступу до робочих місць, освіти, практики найму, дискримінаційну політику на робочому місці та відсутність балансу між роботою та особистим життям. Стратегії та програми, спрямовані на подолання наслідків зміни клімату, повинні передбачати участь, досвід і голоси жінок [6].

Профспілки повинні звернути увагу на культурні та соціальні норми, а також структурні бар'єри, які стоять на шляху до гендерної рівності. Розрив в оплаті праці жінок і чоловіків та недооцінка праці жінок все ще не обговорюються в дискусіях щодо справедливого переходу.

Ми розділяємо думку, що профспілкам необхідно нарощувати силу та створювати альянси з громадянським суспільством – феміністичними, молодіжними, громадськими, корінними та екологічними організаціями. Профспілки повинні гарантувати, що їхні структури репрезентують всю робочу силу, яку вони представляють, а не лише працівників-чоловіків. Усі працівники повинні мати рівні можливості та рівне ставлення до себе. Вони також повинні захищати права громад, частиною яких вони є, та інтегрувати їх у планування справедливого переходу.

Профспілки енергетичного сектору та національні конфедерації мобілізувалися навколо питання гідних робочих місць та «Справедливого переходу». Їхні члени стикаються як зі змінами у сфері зайнятості, так і зі скороченням робочих місць, а також з новими можливостями для організації завдяки декарбонізації.

Гарні приклади справедливого переходу зазвичай можна знайти в країнах з високим рівнем членства в профспілках і там, де профспілки були залучені на ранніх стадіях [4]. Тому профспілки повинні переконатися, що вони готові. Інклюзивність і використання переваг організації нових робочих місць, які приносить перехід, є ключовими для досяг-

нення успішного справедливого переходу для всіх працівників.

Трудові колективи в усьому світі стикаються з різними викликами, і існують значні розриви в промислових можливостях між різними шляхами переходу в різних країнах. Це заплутана і складна картина, в якій немає універсального підходу до забезпечення справедливого переходу.

В Україні Профспілка працівників атомної енергетики та промисловості України (далі – Атомпрофспілка) діє з 1992 року. Вона вважає за необхідне брати активну участь у формуванні державного бачення розвитку атомно-енергетичного та промислового комплексу України в умовах сучасних перетворень шляхом конструктивного соціального діалогу із Міністерством енергетики та вугільної промисловості, Міністерством екології та природних ресурсів та з Міністерством охорони здоров'я. Так, наприклад, за ініціативи та за участю ЦК профспілки було розроблено і прийнято Закон України, програму Кабінету Міністрів та спеціальну резолюцію II Конгресу Міжнародної федерації профспілок гірників, хіміків, енергетиків і різноробочих (ICEM). Важливо зауважити, що Атомпрофспілка активно впроваджує міжнародний досвід з підвищення соціального захисту працівників. Спільно з Європейськими профспілками лобіює інтеграцію європейського соціального законодавства в українське правове поле [7].

Маємо говорити про те, що багато робочих місць у нафтогазовому секторі мають високий рівень перекваліфікації на робочі місця у сфері чистої енергетики, це не є універсальною істиною. Перехід вимагатиме навичок і перекваліфікації. Аналогічно, новіші технології, такі як водень, піднімають нові питання охорони здоров'я та безпеки, які вимагатимуть нових правил охорони праці та навичок. Навіть старіші технології, такі як сонячні панелі, вимагають більшої уваги до навичок та охорони праці, оскільки наразі недостатньо уваги приділяється таким ризикам, як падіння та висока напруга.

Відновлювана енергетика підштовхнула бізнес до трансформації своєї діяльності та ланцюгів постачання, щоб задовольнити рекордний попит на екологічно чисту енергію. Але ланцюги постачання у секторі відновлюваної енергетики, особливо сонячної, вітрової та акумуляторної енергетики, зазнають критики через порушення прав людини. У відповідь на це швидко розвивається законодавство [5].

Компанії відіграють важливу роль у «Справедливому переході»; вони більше не можуть робити поверхневі зміни, вони зобов'язані докладати реальних зусиль для досягнення цілей сталого розвитку, а не просто косметичних змін для того, щоб поставити галочку напроти критеріїв екологічного та соціального управління.

Питання комплексної перевірки обговорюється на національному та міжнародному рівнях – від запропонованої Європейською Комісією Директиви про корпоративну сталу перевірку та обговорення Договору ООН про бізнес і права людини до керівництва Ради металургів Японії (JCM) щодо ролі профспілок та їхнього реагування на комплексну перевірку дотримання прав людини, яке було подано на розгляд парламентського віце-міністра економіки, торгівлі та промисловості [3].

Найбільш просунутою ініціативою з належної обачності, яку ми бачили на сьогоднішній день, є німецьке законодавство про ланцюги поставок (Lieferkettengesetz). З 1 січня 2023 року працівники та їхні захисники зможуть подавати позови проти німецьких компаній до німецьких судів за порушення екологічних прав і прав людини, включаючи порушення прав працівників [1].

Успішний «Справедливий перехід» включає в себе відповідальність за ланцюги поставок, і закони про належну перевірку дотримання прав людини відіграватимуть важливу роль у цьому процесі. Працівники повинні бути залучені до цього процесу, щоб переконатися, що належна обачність не розчарує їхні очікування.

Угоди про справедливий перехід між профспілками, роботодавцями та ООН мають потенціал для забезпечення гідних робочих місць на глобальному рівні, а також угоди про справедливий перехід між нафтогазовими компаніями та профспілками. У разі успіху глобальні профспілки планують розширити свою діяльність, включивши до неї інші енергетичні та промислові компанії.

Зазначені вище події заклали фундамент для виокремлення важливої ролі профспілкам у процесах справедливого переходу.

Висновки. Правове регулювання праці в енергетичному секторі економіки має вирішальне значення для забезпечення справедливих умов праці та захисту прав працівників, особливо в умовах трансформації галузі, викликаній зростаючим впливом кліматичних змін та переходом до чистої енергетики. Профспілки відіграють ключову роль у цьому процесі, виступаючи як захисники трудових прав і інтересів працівників. Вони повинні адаптуватися до нових викликів, включаючи зміни в технологіях і структурі зайнятості, та

активно брати участь у формуванні політики, яка забезпечує справедливий перехід.

Зокрема, профспілки мають звертати увагу на гендерні аспекти та забезпечувати рівні можливості для всіх працівників, незалежно від статі, а також сприяти створенню умов для гідної праці в нових енергетичних секторах. Важливим є також співпраця з роботодавцями та урядами для розробки та впровадження програм перекваліфікації та підвищення кваліфікації працівників, що дозволить їм адаптуватися до нових вимог ринку праці.

Загалом, успіх справедливого переходу в енергетичному секторі залежить від активної участі всіх зацікавлених сторін, включаючи профспілки, роботодавців та уряди. Лише через спільні зусилля можна досягти сталого розвитку галузі та забезпечити соціальний захист працівників в умовах змін.

Досвід впровадження таких ініціатив у розвинених країнах може стати цінним для України, зокрема в умовах її власної трансформації енергетичного сектору та необхідності створення ефективних механізмів соціального захисту працівників.

Анотація

Стаття присвячена аналізу правового регулювання праці працівників енергетичного сектору економіки з акцентом на роль профспілок у забезпеченні соціального захисту та дотримання трудових прав. Енергетичний сектор, як один із ключових драйверів економічного розвитку національних, регіональних та глобальних економік, зіштовхується з численними викликами, що виникають у зв'язку з геополітичними конфліктами, змінами клімату та переходом до чистої енергетики. Автор зазначає, що на тлі сучасних геополітичних конфліктів, зростаючої нестабільності, посилення стратегічної конкуренції та загроз безпеці багато держав змушені переглядати свої енергетичні політики. У статті розглядається, як ці зміни впливають на структуру зайнятості в галузі та як профспілки можуть сприяти адаптації працівників до нових умов.

Зокрема, досліджується значення профспілок у підтримці трудових колективів в умовах трансформації енергетичного сектору, забезпеченні справедливих умов праці та соціального діалогу між працівниками і роботодавцями. Важлива увага приділяється гендерним аспектам у контексті праці в енергетичному секторі, де традиційно домінують чоловіки, та необхідності створення рівних можливостей для жінок. Окрім цього, розглядаються міжнародні ініціативи, такі як «Справедливий перехід», спрямовані на забезпечення гідних умов праці під час переходу до сталих джерел енергії.

Стаття також аналізує роль правового регулювання у забезпеченні сталого розвитку енергетичної галузі, зокрема щодо впровадження нових технологій, що вимагають від працівників підвищення кваліфікації та перекваліфікації. Підсумкові висновки наголошують на необхідності тісної співпраці між профспілками, урядами та роботодавцями для досягнення справед-

ливого переходу, що забезпечить гідні умови праці для всіх працівників, незалежно від змін у галузі.

Ключові слова: профспілка, зайнятість, робоче місце, трудові відносини, працівник, роботодавець, безробіття, енергетична сектор економіки, справедливий перехід, «зелена» енергетика.

Galynskiy O.V. Legal regulation of employees' labour in the energy sector: the role of trade unions

Summary

The article analyses the legal regulation of labour of employees in the energy sector of the economy with a focus on the role of trade unions in ensuring social protection and observance of labour rights. The energy sector, as one of the key drivers of economic development of national, regional and global economies, faces numerous challenges arising from geopolitical conflicts, climate change and the transition to clean energy. The author notes that against the backdrop of current geopolitical conflicts, growing instability, increased strategic competition and security threats, many states are forced to review their energy policies. This article examines how these changes affect the employment structure in the industry and how trade unions can help workers adapt to the new environment.

In particular, the article examines the importance of trade unions in supporting labour collectives in the context of energy sector transformation, ensuring fair working conditions and social dialogue between employees and employers. Important attention is paid to gender aspects in the context of work in the energy sector, which is traditionally dominated by men, and the need to create equal opportunities for women. In addition, international initiatives, such as the Just Transition, aimed at ensuring decent working conditions during the transition to sustainable energy sources, are discussed.

The article also analyses the role of legal regulation in ensuring the sustainable development of the energy sector, in particular with regard to the introduction of new technologies that require workers to upskill and retrain. The final conclusions emphasise the need for close cooperation between trade unions, governments and employers to achieve a just transition that ensures decent working conditions for all workers, regardless of changes in the industry.

Key words: trade union, employment, workplace, labour relations, employee, employer, unemployment, energy sector, just transition, green energy.

Список використаних джерел:

1. Cherrisse Gasana Just Transition and the energy sector. Global Worker. № 2. 2022. URL: <https://www.industriall-union.org/report-energy-crisis-an-opportunity-for-unions-to-achieve-a-just-transition-for-workers-sooner>
2. Eurofound (2023), Changing labour markets – How to prevent a mismatch between skills and jobs in times of transition – Background paper, Eurofound, Dublin.
3. Cedefop (2021), The green employment and skills transformation: Insights from a European Green Deal skills forecast scenario, Publicatio
4. Bisello et al. (2019), How computerisation is transforming jobs: Evidence from Eurofound's European Working Conditions Survey, Joint Research Centre (JRC117167), European Commission, Seville.
5. Czako, V., Employment in the Energy Sector Status Report 2020, EUR 30186 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2020, ISBN 978-92-76-18206-1, doi:10.2760/95180, JRC120302.
6. European Commission. (2018a). 2018 Report on equality between women and men in the EU. URL: <https://doi.org/10.2838/21655>
7. Профспілка працівників атомної енергетики та промисловості України. URL: <https://fpsu.org.ua/pro-fpu/chlenski-organizatsiji/vseukrajinski-galuzevi-profspilki/190-profesijna-spilka-pratsivnikiv-atomnoji-energetiki-ta-promislovesti-ukrajini>